

Η ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΔΙΑΛΕΚΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Παύλος Παύλου

Abstract

This paper reviews a number of studies on the issue of dialect use in education in Cyprus and it shows that students in primary education use the dialect (i.e. aspects of the dialectal continuum) frequently in order to communicate accurately and to perform specific linguistic functions. The dialect is used by the teachers as well. Studies on the use of dialect in education could assist both in redefining the relationship between dialects and the standard language from a sociolinguistic and educational point of view and, in redefining the notion of language skills in the framework of a dynamic model of literacy (Cope and Kalantzis, 2000).

1. Εισαγωγή

Τα πλέον διαδεδομένα και αποδεκτά μοντέλα επικοινωνιακής ικανότητας τόσο στη μητρική όσο και σε μια ξένη γλώσσα όπως αυτά των Canale και Swain (1980) και Bachman (1990) αναγνωρίζουν την ευαισθητοποίηση έναντι των τοπικών διαλέκτων ως ένα συστατικό στοιχείο αυτής της ικανότητας. Μια τέτοια προσέγγιση υποδηλοί ότι ομιλητές της γλώσσας κύρους, στη περίπτωση μας της Κοινής Νέας Ελληνικής, θα έπρεπε να έχουν έστω και στοιχειώδεις γνώσεις των άλλων διαλέκτων για να θεωρείται ότι έχουν ολοκληρωμένη γνώση της ελληνικής γλώσσας (βλέπε Τσολακοπούλου, 1998). Μια τέτοια σχέση ανάμεσα στη γλώσσα κύρους και τις διαλέκτους με λιγότερο κύρος θα επέτρεπε στη γλώσσα κύρους να δανείζεται λεξιλόγιο από τις συγγενείς διαλέκτους, και όχι μόνο από ξένες γλώσσες, κάτι το οποίο συμβαίνει επί συνεχούς βάσεως, και στη περίπτωση της Ελληνικής με κύρια γλώσσα δανεισμού την αγγλική. Παρά ταύτα, παρατηρείται το φαινόμενο οι φυσικοί ομιλητές της γλώσσας κύρους όχι μόνο να μην αποδέχονται ή να υιοθετούν την πιο πάνω αρχή, αλλά και έμμεσα να μην αναγνωρίζουν το δικαίωμα των φυσικών ομιλητών διαλέκτων με λιγότερο κύρος να χρησιμοποιούν τη διάλεκτό τους σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα ομιλίας (speech domains) και κυρίως στον τομέα της εκπαίδευσης όπου η πρωτοκαθεδρία και η αποκλειστικότητα της γλώσσας κύρους είναι αδιαφιλονίκητες. Αυτή η κατάσταση προκαλεί πρόβλημα στο διαλεκτόφωνο μαθητή, ο οποίος τοποθετείται σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα το οποίο έχει επιλέξει ως μέσο διδασκαλίας μια γλωσσική ποικιλία η οποία δεν είναι αυτή με την οποία είναι εξοικειωμένος ο μαθητής ή όπως θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι δεν είναι η μητρική του γλώσσα. Αυτή η πρακτική και οι συνέπειες της περιγράφονται από την Φραγκουδάκη (1987) ως ακολούθως:

Μόλις βρεθεί στο καινούριο περιβάλλον του σχολείου, ο μαθητής ομιλητής (τοπικής ή κοινωνικής) διαλέκτου μαθαίνει από το δάσκαλο ότι δεν ξέρει να μιλά, αντί να πληροφορηθεί ότι εκτός από τη γλώσσα του

υπάρχει και η άλλη παραλλαγή του σχολείου, την οποία πρέπει να μάθει, γιατί είναι καταλληλότερη για τις σχολικές και τις επίσημες συνθήκες επικοινωνίας, άρα απαραίτητη για την εκπαιδευτική επιτυχία, αλλά και για την κοινωνική άνοδο. Αντί για αυτή την πληροφορία, που ανοίγει το δρόμο στην εκμάθηση της σχολικής γλώσσας από όλους ανεξαιρέτως τους μαθητές, κάνει ο δάσκαλος άθελά του και εξαιτίας των γλωσσικών μύθων κάτι εξαιρετικά βίαιο και παράλογο, αμφισβητεί στους μαθητές την ικανότητα του λόγου που κατέχουν. Λογική συνέπεια είναι αυτό που καθημερινά και συστηματικά συμβαίνει σε όλα τα σχολεία, οι μαθητές αυτολογοκρίνονται, παύουν να μιλούν μέσα στην τάξη και αντί να εκφράζονται αυθόρμητα ψάχνουν κάθε φορά ποια θα ήταν η διατύπωση που αποδέχεται ο δάσκαλος. Έτσι, ψελλίζουν συνήθως σαν άλαλα όντα, διστάζουν και ξαναρχίζουν, και περιορίζονται μμητικά στις έτοιμες διατυπώσεις του βιβλίου. Μέσα στην τάξη οι μαθητές βουβαίνονται, ενώ ξαναβρίσκουν όλη τη φυσική άνεση στον δημιουργικό λόγο, μόλις βρεθούν έξω από τις σχολικές συνθήκες και τη βαριά γλωσσική λογοκρισία του σχολείου. (σελ.125-6)

Πολλοί στη Κύπρο διαφωνούν με τη συχνά εκφραζόμενη θέση, από γλωσσολόγους κυρίως, ότι η μητρική γλώσσα των Κυπρίων είναι η ΚΔ και θεωρούν μια τέτοια θέση από παράλογη έως εθνικά επιζήμια και προδοτική. Παρόμοια αντιμετώπιση απέναντι στο διαλεκτόφωνο ομιλητή επικρατεί και σε σχέση με άλλες ελληνικές διαλέκτους (βλέπε Μαγαλιού, 2000). Σε αυτές τις περιπτώσεις όμως κανένας δεν αμφισβητεί την (ελληνική) εθνική ταυτότητα του διαλεκτόφωνου ομιλητή. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η κατάσταση στον ελληνόφωνο χώρο δεν διαφέρει από πολλές άλλες περιπτώσεις όπου παρατηρείται γλωσσική πολυμορφία (Cheshire et al., 1989) παρόλο που υπάρχουν και αρκετές περιπτώσεις όπου το ζήτημα, όπως θα δούμε πιο κάτω, αντιμετωπίζεται διαφορετικά.

Η παρούσα μελέτη παρουσιάζει τη θέση της Κυπριακής Διαλέκτου (ΚΔ) στη δημοτική εκπαίδευση στην Κύπρο και παραθέτει τα πορίσματα διαφόρων μελετών επί του θέματος. Η περίπτωση της ΚΔ παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε σύγκριση με τις άλλες ελληνικές διαλέκτους λόγω διαφόρων παραμέτρων όπως το γεγονός ότι παρουσιάζει πολλές δομικές διαφορές με την ΚΝΕ, το γεγονός ότι ομιλείται σε ένα νησιώτικο γεωγραφικό χώρο, ο οποίος έχει ξεχωριστή κρατική οντότητα, ο αριθμός των φυσικών ομιλητών, η σχετική απόσταση από το μητροπολιτικό κέντρο, κ.λπ. Ένα επιπρόσθετο στοιχείο που περιπλέκει ακόμα περισσότερο την κατάσταση είναι το γεγονός ότι η ΚΔ αποτελεί ένα διαλεκτικό συνεχές (continuum) με πολλά επίπεδα, γεγονός το οποίο δυσχεραίνει τη συζήτηση του θέματος, εφόσον οι διάφοροι μελετητές έχουν κατά νου διαφορετικά επίπεδα όταν συζητούν το θέμα. (Βλέπε Κατσογιάννου, Παπαπαύλου, Παύλου και Τσιπλάκου, υπό δημοσίευση)

Συχνά αρκετοί Κύπριοι ισχυρίζονται ότι οι νεαροί Κύπριοι δεν μιλούν κυπριακά. Αυτή η στάση θεωρείται ανυπόστατη από άλλες ομάδες Κυπρίων. Οι υποστηρικτές της πιο πάνω γνώμης δικαιολογούνται μερικώς αν λάβουμε υπ' όψη ότι ίσως αυτό που έχουν κατά νου είναι η βασιλεκτική μορφή της διαλέκτου, μορφή η οποία συχνά χαρακτηρίζεται ως «βαρετά» ή «χωρκάτικα» κυπριακά. Κατά ανάλογο

τρόπο και όσοι διαφωνούν με την πιο πάνω γνώμη έχουν ενδεχομένως μια άλλη μορφή της κυπριακής διαλέκτου στο μυαλό τους, η οποία παρουσιάζει περισσότερα φαινόμενα σύγκλισης με την ΚΝΕ και η οποία είναι απαλλαγμένη από στιγματισμένα χαρακτηριστικά των τοπικών διαλέκτων. Επί του θέματος η μελέτη των Καρυολαίμου και Παύλου (2001) δείχνει ότι σε σχέση με το πώς ορίζουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα τη διάλεκτο διαφαίνεται ότι:

...όταν οι Κύπριοι ομιλητές καλούνται να υποδείξουν τα κύρια χαρακτηριστικά της ΚΔ επιλέγουν χαρακτηριστικά τα οποία απαντούμε στη αστική Κοινή. [...]. Αφετέρου δεν επιλέγουν κανένα χαρακτηριστικό το οποίο ανήκει σε συγκεκριμένες αγροτικές ποικιλίες, παρόλο που αυτές οι ποικιλίες θα μπορούσαν να θεωρηθούν μορφές της «αγνής ΚΔ» επειδή βρίσκονται πιο κοντά στο βασιλεκτικό άκρο του διαλεκτικού συνεχούς. (σελ.118)

Αυτή η έλλειψη ομοφωνίας στο πιο πάνω ζήτημα θέτει το ερώτημα ως προς το ποια είναι τελικά η μητρική γλώσσα των Κυπρίων και επεξηγεί μερικώς το γεγονός ότι ερευνητές και μη, αδυνατούν να συμφωνήσουν ως προς το ποια είναι η ΚΔ. Επίσης αντικατοπτρίζει και το γεγονός ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ των διδασκαστικών ομιλητών, διότι αν θεωρήσουμε ότι η μια διάλεκτος την οποία κατέχει σε ένα ορισμένο βαθμό ο Κύπριος ομιλητής είναι η ΚΝΕ, και η δεύτερη διάλεκτος είναι ένα μέρος του διαλεκτικού συνεχούς όπως αυτό ορίζεται με βάση τη φύση και τη συχνότητα των διαλεκτικών στοιχείων. Ένας άλλος παράγοντας που ίσως να χαρακτηρίζει τον διδασκαστικό ομιλητή είναι η ευχέρεια με την οποία μεταβαίνει από την μια ποικιλία στην άλλη.

2. Η χρήση της κυπριακής διαλέκτου στην εκπαίδευση στην Κύπρο

Η εκπαίδευση του Ελληνοκυπρίων ακολουθεί πιστά τα πρότυπα εκπαίδευσης που υπάρχουν στην Ελλάδα. Η γλώσσα διδασκαλίας είναι η ΚΝΕ και η πλειονότητα των διδασκαστικών βιβλίων προέρχεται και παρέχεται δωρεάν από το ελληνικό κράτος. Ο κώδικας-στόχος του γλωσσικού μαθήματος σε όλες τις βαθμίδες της κυπριακής εκπαίδευσης είναι η ΚΝΕ. Είναι ενδιαφέρον ότι αυτή η πολιτική υιοθετήθηκε αβίαστα από τις αρχές της δημόσιας και ιδιωτικής εκπαίδευσης και θεωρείτο η μοναδική φυσική επιλογή. Ιδιαίτερο, επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η μοναδική εγκύκλιος η οποία επιχειρεί να ρυθμίσει το ρόλο της διαλέκτου στη δημοτική, μέση και τεχνική εκπαίδευση εκδόθηκε τον Αύγουστο του 2002, και αυτό σε μια χρονική περίοδο στην ιστορία της κυπριακής διαλέκτου κατά την οποία, σύμφωνα με μερικούς, η διάλεκτος φθίνει ουσιαστικά και συγκλίνει με σχετικά γοργούς ρυθμούς με την ΚΝΕ, ενώ σύμφωνα με άλλους οι Κύπριοι σχολικής ηλικίας δεν μιλούν Κυπριακά. Η έκδοση της εγκυκλίου στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή δεν είναι τυχαία. Όπως φαίνεται σε αυτήν τη μελέτη, η επιστημονική ενασχόληση με τη διάλεκτο γενικά και με τη χρήση της διαλέκτου σε διάφορους τομείς όπως η εκπαίδευση ειδικότερα είναι ένα φαινόμενο αρκετά πρόσφατο, το οποίο δεν θα ήταν παράλογο να συνδέσει κανείς με την ίδρυση του Πανεπιστημίου Κύπρου. Φαίνεται ότι οι διάφορες μελέτες για τη χρήση της κυπριακής διαλέκτου έχουν θορυβήσει τους ιθύνοντες του ΥΠ, οι οποίοι προσέτρεξαν να ξεκαθαρίσουν τη μέχρι τότε άγραφη πολιτική επί του θέματος πριν μερικοί

θεωρήσουν ότι υπήρχαν διάφορες επιλογές και ότι οι ίδιοι είχαν δικαίωμα επιλογής. Η εγκύκλιος αποτελείται από πέντε παραγράφους, και ενώ οι πρώτες τρεις παράγραφοι που αποτελούν το προοίμιο της εγκυκλίου, διέπονται από μια πεφωτισμένη προσέγγιση όσον αφορά στην αντιμετώπιση των διαλέκτων και η οποία ταυτίζεται εν πολλοίς με τη σύγχρονη κοινωνιογλωσσική θεωρία, οι δύο παράγραφοι που αφορούν την καθαυτό χρήση της διαλέκτου στην τάξη δεν φαίνονται να αντικατοπτρίζουν τη δεδηλωμένη στάση έναντι στις διαλέκτους και αντιμετωπίζουν την ΚΔ ως αντικείμενο συζήτησης και όχι ως μέσο συζήτησης ή επικοινωνίας. Συγκεκριμένα η εγκύκλιος δηλώνει ότι:

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να χρησιμοποιούν την πανελλήνια κοινή την ώρα της διδασκαλίας και το ίδιο θα πρέπει να αναμένουν από τους μαθητές τους. Η κυπριακή διάλεκτος είναι σεβαστή και μπορεί να χρησιμοποιείται από τους μαθητές σε συγκεκριμένες περιστάσεις επικοινωνίας όπως για παράδειγμα δραματοποιήσεις σκηνών της καθημερινής ζωής, απαγγελίες κ.λπ. Επιπρόσθετα, η χρήση της κυπριακής διαλέκτου είναι αποδεκτή στις περιπτώσεις εκείνες που τα παιδιά παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες στον προφορικό λόγο ειδικά στις μικρότερες τάξεις του δημοτικού σχολείου.

Όλα τα πιο πάνω θα πρέπει να γίνονται μέσα σε λογικά πλαίσια και όχι σε βάρος της καλλιέργειας της πανελληνίας κοινής, η οποία αποτελεί και την εθνική μας γλώσσα. (σελ. 1)

Το γεγονός ότι επιτρέπεται η χρήση της ΚΔ σε απαγγελίες και θεατρικά δείχνει ότι το επίσημο κράτος αντιμετωπίζει τη ΚΔ ως μουσειακό αντικείμενο προς επεξεργασία και ίσως θαυμασμό, αλλά όχι ως ζωντανό οργανισμό για καλλιέργεια. Πιο ενθαρρυντική είναι η πρόνοια για τις κατώτερες τάξεις του δημοτικού, η οποία κατά βάθος αναγνωρίζει ότι η γλώσσα την οποία φέρνει ο μαθητής στο σχολείο είναι η ΚΔ.

Αυτή η πολιτική παραγνωρίζει εντελώς το γεγονός ότι με την είσοδο τους στο εκπαιδευτικό σύστημα οι μαθητές έχουν ως μητρική γλώσσα τους την ΚΔ και όχι την ΚΝΕ, με την οποία βεβαίως έχουν επαφή μέσω της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου ή και λόγω επικοινωνίας με φυσικούς ομιλητές της ΚΝΕ. Αυτή η πολιτική βρίσκεται σε αντίθεση με την διακηρυγμένη πολιτική της Ουνέσκο (1951), η οποία υποστηρίζει ότι η καταλληλότερη γλώσσα για την εκπαίδευση ενός ατόμου είναι η μητρική του γλώσσα. Με δεδομένη αυτή την πολιτική δεν πρέπει να μας εκπλήττει καθόλου το γεγονός ότι πολλοί πιστεύουν ότι οι Κύπριοι μαθητές έχουν μειωμένη επάρκεια στα Ελληνικά. Ένας παράγοντας αυτής της αρνητικής εικόνας είναι το γεγονός ότι οι μαθητές αξιολογούνται με το κριτήριο ενός γλωσσικού κώδικα που δεν είναι η μητρική τους γλώσσα, ή τουλάχιστον δεν τους είναι τόσο οικεία. Όπως έδειξαν βεβαίως οι μελέτες του Labov (1969) οι σχετικές έρευνες παρουσιάζουν θεμελιώδη μεθοδολογικά προβλήματα και η εικόνα της ελλιπούς γλωσσομάθειας και κατά συνέπεια της περιορισμένης ευφυΐας, εξαφανίστηκε όταν οι συμμετέχοντες στις έρευνες του Labov, νεαρά Αμερικανόπουλα αφρικανικής καταγωγής παροτρύνθηκαν να μιλήσουν στην εθνόλεκτό τους και για θέματα από την αфро-αμερικανική κουλτούρα. Όσον αφορά στους Κυπρίους, η γνώμη ότι μιλούν φτωχά Ελληνικά ελέγχεται ως μια μπρεσσιονιστική τοποθέτηση η οποία στερείται παντελώς επιστημονικής τεκμηρίωσης και αποκλείει εκ προοιμίου άλλους παράγοντες.

Αυτή η πολιτική, που στόχο έχει το να μάθουν την ΚΝΕ οι Κύπριοι μαθητές της δημοτικής εκπαίδευσης υποβάλλει έμμεσα στους δασκάλους να υιοθετήσουν ως μέρος της μεθοδολογίας και της διδακτικής τους τις ακόλουθες πρακτικές: ο αποκλειστικός κώδικας διδασκαλίας και γενικότερης χρήσης στην τάξη είναι η ΚΝΕ· οι δάσκαλοι διορθώνουν τους μαθητές όταν αυτοί χρησιμοποιούν κυπριακό λεξιλόγιο, όταν προφέρουν λέξεις με τη φωνολογία της ΚΔ και όταν ακολουθούν φωνολογικούς κανόνες που επιτρέπονται μόνο στη διάλεκτο.

Ένας από τους κύριους στόχους αυτής της μελέτης είναι να παραθέσει μια σειρά ερευνών που στόχο έχουν να διαπιστώσουν εάν πράγματι και σε πιο βαθμό ακολουθείται αυτή η διδακτική πρακτική στα δημοτικά σχολεία της Κύπρου.

3. Η έρευνα για τη χρήση της κυπριακής διαλέκτου στην εκπαίδευση

Τα τελευταία χρόνια έχουν εκπονηθεί διάφορες μελέτες για το ρόλο της ΚΔ στην δημοτική κυρίως εκπαίδευση και θα ήταν χρήσιμο να δούμε τι έχουν δείξει.

Η μελέτη του Παπασταύρου (2003) διεξήχθη με τη συμμετοχή 259 παιδιών από όλες τις επαρχίες τη ελεύθερης Κύπρου και είχε ως στόχο να αποτυπώσει τα κύρια χαρακτηριστικά της προφορικής γλωσσικής επικοινωνίας των παιδιών των νηπιαγωγείων και πιο συγκεκριμένα να διαπιστώσει ποια μορφή της ελληνικής γλώσσας χρησιμοποιείται από τα παιδιά και να επισημάνει συσχετισμούς μεταξύ της μορφής της γλώσσας την οποία χρησιμοποιούν τα παιδιά και παραγόντων όπως το νηπιαγωγείο φοίτησης (δημόσιο, κοινοτικό, ιδιωτικό) ο τόπος φοίτησης των παιδιών (αστική, αγροτική) της παρουσίας ξενόγλωσσου γονιού ή οικιακής βοήθου και της ηλικίας των παιδιών. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι τα παιδιά χρησιμοποίησαν την ΚΝΕ σε συχνότητα 21.05% των εκφωνημάτων, την ΚΔ σε 6.4% των εκφωνημάτων και για το 72.54% των εκφωνημάτων χρησιμοποιήθηκε σε μια μορφή της γλώσσας με στοιχεία τόσο από την ΚΝΕ όσο και από την ΚΔ.

Μελέτες σε αυτό το θέμα διεξήχθησαν από τους Παύλου και Παπαπαύλου (2002, 2004), οι οποίες είχαν τους ακόλουθους στόχους α) να καταγράψουν τις αντιδράσεις των δασκάλων στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι μαθητές χρησιμοποιούν την ΚΔ μέσα στην τάξη, και β) να περιγράψουν τη γλωσσική συμπεριφορά των δασκάλων μέσα και έξω από την τάξη. Η έρευνα διεξήχθη μέσω ερωτηματολογίων τα οποία συμπλήρωσαν 133 δάσκαλοι. Όσον αφορά στο πρώτο ερώτημα η μελέτη κατέδειξε τα ακόλουθα: α) Περίπου το ένα τρίτο των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αποθαρρύνει τους μαθητές όταν αυτοί εκφράζονται στην ΚΔ κατά τη διάρκεια του μαθήματος (31.6%) και πολύ περισσότεροι όμως (60.2%) διορθώνουν τους μαθητές τους όταν αυτοί εκφράζονται στην ΚΔ. β) Η μεγάλη πλειοψηφία των δασκάλων (77.4%) δηλώνουν ότι διορθώνουν συχνότερα τους μαθητές όταν αυτοί χρησιμοποιούν την ΚΔ στο γραπτό λόγο και ότι είναι πιο ανεκτικοί στη χρήση της ΚΔ στον προφορικό παρά στο γραπτό λόγο (85.7%). γ) 36.9% δηλώνουν ότι δίνουν σημασία στον κώδικα που χρησιμοποιείται από τον μαθητή όταν αυτός δίνει τις σωστές απαντήσεις, ενώ 36.8% ότι δεν δίνουν. Το υπόλοιπο 26.3% δηλώνουν αβέβαιοι. δ) Πολύ λίγοι δάσκαλοι (5.3%) δηλώνουν ότι αξιολογούν αρνητικά ένα μαθητή ο οποίος χρησιμοποιεί συχνά εκφράσεις της ΚΔ κατά τη διάρκεια του μαθήματος. Ε) 78.8 % δηλώνουν ότι δείχνουν

ελαστικότητα σε περιπτώσεις που η διάλεκτος χρησιμοποιείται από τους μαθητές για αστεϊσμούς, παράπονα και κουβέντα σε θέματα της καθημερινότητας.

Όσον αφορά στη γλωσσική συμπεριφορά των δασκάλων έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα: α) Τα δύο τρίτα των δασκάλων δηλώνουν ότι αποφεύγουν συνειδητά να χρησιμοποιούν την ΚΔ μέσα στην τάξη. β) Παρόμοιο ποσοστό δασκάλων δηλώνουν ότι διορθώνουν τον εαυτό τους στις περιπτώσεις που συνειδητοποιούν ότι χρησιμοποιούν την ΚΔ στην τάξη. γ) Το 71.3% των δασκάλων δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν χιουμοριστικές εκφράσεις της ΚΔ όταν θέλουν να ξεκουράσουν τους μαθητές τους. δ) 60% των δασκάλων δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν την ΚΔ για να πλησιάσουν ένα μαθητή που αντιμετωπίζει κάποιο πρόβλημα. ε) 70% των δασκάλων δηλώνουν ότι χρησιμοποιούν την ΚΔ για να εξηγήσουν έννοιες που τα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν. ζ) Περίπου 60% των δασκάλων δεν χρησιμοποιούν εκφράσεις της ΚΔ όταν πρέπει να επιπλήξουν τον μαθητή. η) 70% των δασκάλων δηλώνουν ότι συχνά χρησιμοποιούν την ΚΔ με τους συναδέλφους τους εκτός τάξης.

Η πιο πρόσφατη μελέτη των Παπαπαύλου και Παύλου (2005) είχε πιο ευρύτερους στόχους: α) να διερευνήσει τις στάσεις των δασκάλων απέναντι στη γλώσσα της ΚΔ από τους μαθητές και πώς αυτή επηρεάζει την απόκτηση του αλφαριθμητισμού β) να διερευνήσει τις γνώμες των δασκάλων όσον αφορά την επάρκεια της ΚΔ ως γλωσσικού κώδικα. γ) Να καταγράψει τους παράγοντες που επηρεάζουν τη στάση των δασκάλων απέναντι στην ΚΔ. δ) να καταγράψει τις γνώμες των δασκάλων στο θέμα της σχέσης μεταξύ της χρήσης της ΚΔ και της εθνικής ταυτότητας. ε) και να διερευνήσει τις γνώμες των δασκάλων στο θέμα της γλωσσικής πολιτικής στην εκπαίδευση.

Η εργασία των Παπαπαύλου και Γιακουμετή (2000) εστιάστηκε στη γραπτή έκφραση 49 Κυπρίων μαθητών της τελευταίας τάξης του δημοτικού με στόχο να καταγραφούν οι διαλεκτικοί τύποι που εμφανίζονται στα γραπτά κείμενα των μαθητών οι οποίοι μπορούν δικαιολογημένα να αποδοθούν στο γεγονός ότι η κύρια γλώσσα των μαθητών αυτών είναι η ΚΔ παρόλη την εξαετή διδασκαλία που έτυχαν οι μαθητές στην ΚΝΕ. Επίσης επιχειρήθηκε και ταξινόμηση των διαλεκτικών παρεμβολών σε διάφορα γλωσσολογικά επίπεδα. Ως υλικό για τη μελέτη χρησιμοποιήθηκε μια γραπτή έκθεση από κάθε μαθητή από τις οποίες καταμετρήθηκαν οι τύποι που αποκλίνουν από την ΚΝΕ. Κατά μέσο όρο εντοπίστηκαν 6 αποκλίσεις ανά 100 λέξεις, με τον αριθμό των τύπων αυτών να κυμαίνεται μεταξύ 3.5 και 9.5. Συγκεκριμένα καταγράφηκαν: συντακτικό 0.5 τύποι στο, φωνολογικό: 0.5, μορφολογικό:3 και λεξιλογικό επίπεδο 5.5.

Ο μικρός, συγκριτικά, αριθμός των αποκλίσεων στο συντακτικό επίπεδο εξηγείται από το γεγονός ότι η σύνταξη είναι ο τομέας στον οποίο συναντούμε τις λιγότερες διαφορές μεταξύ των δύο γλωσσικών κωδίκων. Συγκεκριμένα, οι κυριότερες διαφορές είναι: α) τοποθέτηση των εγκλιτικών αντωνυμιών. β) δισχιδείς προτάσεις (focus cleft) για λόγους έμφασης π.χ. Εν η Μαρία που τηλεφώνησε γ) Υποχρεωτική σύνταξη του «όπως» με αιτιατική π.χ. Τρέχουν όπως τους λαγούς, Μιλούν όπως τους καλαμαράες κ.λπ. δ) εμφάνιση εμφατικών μορίων όπως το «τζιαι» μετά από την άρνηση δεν (εν τζιαι έθελα να πάω – μα δεν ήθελα να πάω), και άλλα φαινόμενα που πολύ δύσκολα εντοπίζονται από τους φυσικούς και μη φυσικούς ομιλητές. Επίσης η σχετικά μικρή εμφάνιση αποκλίσεων στη φωνολογία μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι οι φωνολογικές διαφορές μεταξύ των δύο κωδίκων είναι πιο εμφανείς στο προφορικό

λόγο παρά στο γραπτό και, αυτό επειδή, πρώτον, η ΚΔ δεν εμφανίζεται συχνά σε γραπτό λόγο, δηλαδή η παραγωγή λογοτεχνικών έργων ή ακόμα και δημοσιογραφικών κειμένων είναι πολύ περιορισμένη. Δεύτερον, όταν ακόμα οι διάφοροι συγγραφείς, οι δημοσιογράφοι και οι λοιποί οι οποίοι έστω και σπάνια επιλέγουν να εκφραστούν στην ΚΔ, δεν μπορούν να βασιστούν σε ένα κωδικοποιημένο τρόπο καταγραφής της ΚΔ. Ως αποτέλεσμα αναγκάζονται να αυτοσχεδιάζουν ή να υιοθετούν διάφορες προτάσεις οι οποίες βέβαια στερούνται γλωσσολογικής βάσης.

Οι μελέτες της Γιακουμεττή (2003), και των Γιακουμεττή, Παπαπαύλου και Παύλου (υπό δημοσίευση) ερευνούν το βαθμό στον οποίο 92 Κύπριοι μαθητές από αγροτικές και αστικές περιοχές μεταφέρουν στοιχεία από τη μητρική τους γλώσσα, δηλαδή την ΚΔ, κατά την παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου στην ΚΝΕ. Τα διαλεκτικά στοιχεία συλλέχθηκαν υπό μορφή γραπτής και προφορικής εξέτασης / συνέντευξης και ταξινομήθηκαν στους γλωσσολογικούς τομείς της φωνολογίας, της μορφολογίας, της σύνταξης και του λεξικού. Τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν ότι οι σπουδαστές υιοθετούν τη διάλεκτο όταν εκφράζονται προφορικά. Ο υψηλότερος βαθμός μεταφοράς στην ομιλία εμφανίστηκε στη μορφολογία, ακολούθησε η φωνολογία, το λεξικό και η σύνταξη. Στη γραπτή παραγωγή λόγου η μεταφορά στο λεξιλογικό και μορφολογικό επίπεδο ήταν η πιο κοινή, με τη φωνολογική και συντακτική μεταφορά να εμφανίζεται μόνο σπάνια. Τέλος, η έρευνα καθόρισε ποια διαλεκτικά στοιχεία χρησιμοποιούνται πιο συχνά και έδειξε ότι τα παιδιά από το αγροτικό σχολείο χρησιμοποίησαν στατιστικά πιο πολλούς διαλεκτικούς τύπους.

Οι δάσκαλοι στην Κύπρο είναι πεπεισμένοι ότι υπάρχει σοβαρό γλωσσικό πρόβλημα ανάμεσα στους Κύπριους μαθητές. Το προφορικό και γραπτό υλικό που ανέλυσε η πιο πάνω μελέτη βοήθησαν να προσδιοριστούν πτυχές της ακριβούς φύσης αυτού του προβλήματος. Αντί αοριστολογιών και χρήσης αφηρημένων εννοιών όπως η λεξιπενία, η έλλειψη ευχέρειας έκφρασης, η παρουσία κωλυμάτων στην έκφραση, η μελέτη αυτή έδειξε πού συγκεκριμένα διαφέρει η γλώσσα των μαθητών από τη γλώσσα η οποία αναμένεται από τους μαθητές. Επίσης, τα πορίσματα έρχονται σε αντίθεση με την κοινή πεποίθηση ότι η τάξη είναι τομέας όπου αποκλειστικά χρησιμοποιείται η πρότυπη γλώσσα.

Η μελέτη της Λουκαΐδου (2004) εστιάστηκε στη χρήση της ΚΔ στα γραπτά των μαθητών ενός δημοτικού σχολείου σε μία αγροτική περιοχή της Κύπρου και είχε ως στόχο να εντοπίσει, να ταξινομήσει και τέλος να διερευνήσει τους λόγους εμφάνισης αυτών των τύπων. Τα αποτελέσματα της μελέτης δείχνουν ότι υπάρχουν πολλά διαλεκτικά στοιχεία στα κείμενα των μαθητών και ότι οι μαθητές δυσκολεύονται να διαχωρίσουν τους δύο κώδικες. Επίσης, η μελέτη έδειξε ότι η παρεμβολή της ΚΔ στα μαθητικά κείμενα δεν είναι συνειδητή από την πλευρά των μαθητών και επηρεάζεται από τους ακόλουθους τέσσερις παράγοντες: 1) την ηλικία/τάξη 2) το κειμενικό είδος 3) τη χρονική περίοδο συγγραφής των κειμένων και 4) τη δασκάλα. Επίσης, παρατηρήθηκαν πολλές περιπτώσεις υπερδιόρθωσης, δηλαδή δημιουργίας τύπων που δεν υπάρχουν στην ΚΝΕ, αλλά προκύπτουν από τη χρήση ενός κανόνα πέρα των νενομισμένων ορίων εφαρμογής του. Οι μαθητές δημιουργούν τύπους όπως λόγου χάριν το «κρύβγω» αντί «κρύβω» ως υπερδιόρθωση του «κρύφκω» /'krifko/ κατ'αναλογίαν με το «αυκό» /a'fko/ – αβγό.

Η μελέτη των Παύλου και Φούσιας, 2005 διαφέρει από τις υπόλοιπες μελέτες τόσο ως προς τη μεθοδολογία όσο και ως προς τα ζητήματα τα οποία επιχειρεί να διερευνήσει. Ως προς τη μεθοδολογία, η μελέτη χρησιμοποιεί ως υλικό 40 μαγνητοφωνημένα μαθήματα από 10 διαφορετικούς δασκάλους σε 4 διαφορετικά θέματα : Ελληνικά, Ιστορία, Φυσική και Μαθηματικά. Ως προς τα ερωτήματα, το κυριότερο είναι κατά πόσο το διδασκόμενο μάθημα επηρεάζει τη συχνότητα χρήσης της ΚΔ από τους μαθητές και τους δασκάλους. Τα πορίσματα είναι τα εξής: Αντίθετα με την αρχική υπόθεση, η μεγαλύτερη χρήση της ΚΔ γίνεται κυρίως στο μάθημα της γλώσσας. Ο λόγος φαίνεται να σχετίζεται με το γεγονός ότι κατά το μάθημα της γλώσσας οι μαθητές παροτρύνονται και νοιώθουν πιο ελεύθεροι να εκφράσουν τις ιδέες τους και συνεπώς παράγουν περισσότερο λόγο. Οι δάσκαλοι δεν διορθώνουν πολύ συχνά τη χρήση της διαλέκτου διότι ορθά φαίνεται να ενδιαφέρονται για την ποιότητα και το βάθος της σκέψης των μαθητών και όχι μόνο για το κώδικα με τον οποίο εκφράζονται. Επίσης αρκετά συχνή χρήση της ΚΔ γίνεται κατά το μάθημα της Ιστορίας και λιγότερο της Φυσικής. Το φαινόμενο αυτό φαίνεται να σχετίζεται με το βαθμό χρήσης των διδακτικών εγχειριδίων, τα οποία είναι γραμμένα εξ ολοκλήρου στην ΚΝΕ και στο βαθμό στον οποίο το μάθημα προσφέρεται για συζήτηση. Η ΚΔ χρησιμοποιήθηκε λιγότερο στο μάθημα των μαθηματικών διότι α) το μάθημα δεν προσφέρεται για συζήτηση ή προσωπική έκφραση αλλά για ανακύκλωση πληροφοριών, και β) χρησιμοποιεί τεχνικούς όρους (όπως ημίτονο, συνημίτονο, κ.λπ.) οι οποίοι κατά κανόνα δεν υπόκεινται στους φωνολογικούς κανόνες της ΚΔ. Για παράδειγμα, ενώ το επίθετο «χειμωνιάτικος» προφέρεται πολύ συχνά και ως /ʃimoˈniatikos/, όπως στη φράση «σειμωνιάτικα ρούχα», το αντίστοιχο επίθετο «χειμερινός» δεν υπακούει στους φωνολογικούς κανόνες της Κυπριακής με αποτέλεσμα οι εκφράσεις «σειμερινή κολλεξίον» και «σειμερινή τουριστική περίοδος» να μην ακούονται.

4. Συμπεράσματα

Αυτή η μελέτη επιχειρεί να παρουσιάσει τη χρήση της ΚΔ στην εκπαίδευση, καθώς και τις στάσεις των μαθητών και δασκάλων απέναντι στο θέμα, όπως προκύπτουν μέσα από τις σχετικές μελέτες. Είναι ξεκάθαρο ότι η ΚΔ χρησιμοποιείται τόσο από τους μαθητές όσο και τους δασκάλους μέσα στην τάξη. Επίσης διαφαίνεται ότι η διάλεκτος όχι μόνο δεν είναι καθόλου απύσχα από το μάθημα, αλλά και ότι εκτός από μέσο μετάδοσης γνώσης, η διάλεκτος προτιμάται στην επιτέλεση ορισμένων λειτουργιών, σχετικών με το μάθημα, όπως η έκφραση επαίνου, η επίπληξη, ο αστεϊσμός κ.λπ. Επιπλέον, δεν υπάρχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι η χρήση διαλεκτικών λέξεων, εκφράσεων, δομών ακόμα και ήχων επιδρά αρνητικά στην απόδοση του μηνύματος σε μια επικοινωνιακή κατάσταση. Από ό,τι έχουν δείξει οι διάφορες μελέτες ο τόπος διαμονής (αστική ή αγροτική περιοχή) φαίνεται να είναι ένας παράγοντας που επηρεάζει τη συχνότητα χρήσης της διαλέκτου. Η σχετική παρουσία διαλεκτικών στοιχείων στην παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου από τους Κύπριους μαθητές στη δημοτική εκπαίδευση δεν πρέπει να εκλαμβάνεται ως ανεπαρκής γνώση της ελληνικής γλώσσας, αλλά ως γνώση μιας επιπρόσθετης μορφής

της. Τέτοιες μελέτες θα βοηθούσαν αφενός στο να επαναπροσδιοριστεί κοινωνιογλωσσολογικά και εκπαιδευτικά η σχέση διαλέκτων και γλώσσας κύρους και αφετέρου να επαναπροσδιοριστεί η ίδια η έννοια των γλωσσικών δεξιοτήτων στο πλαίσιο ενός δυναμικού μοντέλου για τον αλφαριθμητισμό.

Ως κατακλείδα θα ήθελα να επισύρω την προσοχή τόσο των ερευνητών όσο και των αναγνωστών/χρηστών έρευνας αυτής της μορφής. Έρευνες για τη χρήση της διαλέκτου στην εκπαίδευση στην Κύπρο δεν πρέπει να γίνονται με σκοπό την επαλήθευση της αντιπαιδαγωγικής παρουσίας της διαλέκτου στην εκπαίδευση και την πιστοποίηση των κακώς εχόντων. Τα αποτελέσματα ερευνών με τέτοιες προκατασκευασμένες ιδέες και αρνητική προδιάθεση καταλήγουν να χρησιμοποιούνται από διάφορους ιθύνοντες ως απόδειξη της αρνητικής επίδρασης της διαλέκτου στη διδακτική διαδικασία, και κατ'έκταση στη νοητική εξέλιξη των φοιτητών, και για την εκπόνηση σχεδίων και προγραμμάτων το οποία στοχεύουν στην εκπαράθρωση της διαλέκτου από τη σχολική τάξη. Τέτοιες μελέτες θα πρέπει να έχουν σαν απώτερο σκοπό την σωστή και αντικειμενική περιγραφή του φαινομένου με σκοπό την πιο δημιουργική και παραγωγική συνύπαρξη των δύο κωδίκων. Θα πρέπει να δίνουν τα σωστά μηνύματα και να εμποδίζουν την από καιρό κοινωνιογλωσσολογικά ευρέως αποδεκτή θέση ότι οι διάλεκτοι δεν υστερούν σε σχέση με την γλώσσα-πρότυπο, αλλά αποτελούν ένα αυτοδύναμο μέσο επικοινωνίας σε μια συγκεκριμένη γλωσσική κοινότητα και ότι είναι φορείς του τοπικού πολιτισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσσα

- Καρυολαίμου, Μ. 2000. *Κυπριακή Πραγματικότητα και Κοινωνιογλωσσική Περιγραφή*. Πρακτικά της 20ης Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας της Φιλοσοφ. Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Σελ. 203-214
- Κατσογιάννου, Ραπαρανίου, Ραυλού και Τσιπλάκου. (υπό δημοσίευση) *Διδιαλεκτικές κοινότητες και γλωσσικό συνεχές: η περίπτωση της κυπριακής*. Πρακτικά 2ου Διεθνούς Συν. για τις Ελληνικές Διαλέκτους και Γλωσσολογική Θεωρία. Μυτιλήνη
- Λουκαΐδου, 2004. *Διαλεκτικά στοιχεία σε μαθητικά γραπτά: Η περίπτωση ενός περιφερειακού δημοτικού σχολείου της Κύπρου*. Πτυχιακή εργασία. Παν. Αιγαίου.
- Μαγαλιού Α. 2000. *Οι γλωσσικές προκαταλήψεις των εκπαιδευτικών απέναντι στις διαλέκτους που χρησιμοποιούν οι μαθητές τους*. Γλώσσα, 51: 58-74
- Παπασταύρου, Α. 2003. *Μορφές της προφορικής ελληνικής στα νηπιαγωγεία μας*. Intercollege Larnaca Publications.
- Τσολακοπούλου, Ι. 1988. *Γλωσσική Διδασκαλία και Διάλεκτοι*. Γλώσσα, 16: 38-45
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2002. *Κυπριακή Διάλεκτος και πανελλήνια κοινή*. Εγκύκλιος, Φακ: 7.1.06, Αύγουστος

Φραγκουδάκη, Α. 1987. *Γλώσσα και Ιδεολογία*. Οδυσσέας.

Ξενόγλωσση

- Bachman, L. 1990. *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Canale, M., & Swain, M. 1980. *Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing*. *Applied Linguistics*, 1(1), 47.
- Cheshire, J., V. Edwards, H. Munstermann and B. Weltens (1989) *Dialect and education: some European perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cope B. & Kalantzis M. 2000. *Multiliteracies: Literacy learning and the design of social futures*. South Yarra: Macmillan publishers.
- Karyolemou M. and Pavlou, P. 2001. *Language attitudes and assessment of salient variables in a bi-dialectal speech community*. In Fontana. J., McNalliv. L., Turell. T. & Vallduri, E. (eds.) *Proceedings of the First International Conference on Language Variation in Europe (INCLaVE1)*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. 110-120
- Labov, W. 1969. *The Logic of Non-Standard English*. Georgetown Monographs on Language and Linguistics, Vol. 22
- Papapavlou, A. and Pavlou, P. 2005. *Literacy and Language-in-Education Policy in Bidialectal Settings*. *Current Issues in Language Planning*, 6(2) 164-181.
- Papapavlou, A. and Yiakoumetti, A. 2000. *The analysis and classification of non-standard occurrences in the writing of Greek-Cypriot primary school children*. In the Proceedings of the 13th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics. Department of English. Aristotle University
- Pavlou, P and Fousias C. 2005. *Dialect use in the classroom*. Unpublished Manuscript.
- Pavlou, P. and Papapavlou, A. 2004. *Issues of dialect use in Education from the Greek Cypriot perspective*. *International Journal of Applied Linguistics*. Vol. 14:2 pp 243-258
- Pavlou, P. and Papapavlou, A. 2002. *Language planning in Cyprus and the role of Cypriot Dialect in education*. In Christos Clairis (ed.) *Recherches en linguistique grecque/Glossologikes erevnes gia tin elliniki*, tom. II. Pp. 163-166, Paris: L' Harmattan.
- Yiakoumetti, A. 2003. *Bidialectism and Linguistic Performance in the Standard: The Case of Cyprus*. Doctoral Dissertation. University of Cambridge, UK.
- Yiakoumetti, Papapavlou και Pavlou (in press) *The degree of dialectal transference by Cypriots in a strict Standard Modern Greek context*. Proceedings of the 16th International Symposium on Theoretical and Applied Linguistics. Department of English. Aristotle University